

mtatkki

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

Osztoján Béla

Phralipe könyv

**Megkérdézem
Önt is**

„Cserébe kompromisszumkészséget tudunk ajánlani”

Wolfart János államtitkár,
a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal elnöke

– Államtitkár úr, Magyarországon a nemzeti, illetve etnikai kisebbségi önszerveződés a rendszerváltás időszakának két esztendeje alatt, amelyről – földrajzi értelemben véve legalábbis – elmondhatjuk, hogy csaknem befejeződött, az ide tartozó csoportok, közösségek, ezek szervezetei minden erőfeszítésük ellenére sem juthattak messzebbre annál, ahonnan két esztendővel ezelőtt elindultak: nem teremtődtek meg számukra azok a strukturális, infrastruktúrális, politikai és törvényi lehetőségek, amelyeknek a birtokában értékelhető módon szervezhetnék volna tovább a civil társadalom részét képező, a jogállamiság nélkülözhetetlen velejárójaként megkövetelendő autonóm kisebbségi létük társadalmiasodását – fennmaradásuk legfőbb biztosítékát, az önrendelkezést. Most, amikor megkérdezem Önt is – teljesség igénye nélkül persze és nem is minden kérdést érintve – a hivatal működéséről, a kisebbségeket érintő kormányzati szándékról, elsősorban a roma önszerveződés körül tapasztalható súlyos zavarok hivatali megítélése felől érdeklődöm. Lapunk olvasói naponta hallanak a Kisebbségi Hivatalról, ám igazából semmi ismeretük nincs a működéséről, nem tudják, mi célból hozták létre és miben nyilvánul meg a kisebbségekkel kapcsolatos tevékenysége. Kérem, mutassa be a hivatalt.

– A hivatal másfél évvel ezelőtt jött létre egy kormányrendelet nyomán, 1990. szeptember elsejével, kicsit megkésve, a rendszerváltást bevezető parlamenti választások és kormányalakítás után. A kormány ezt a hivatalt a hazai nemzeti és etnikai kisebbségekkel kapcsolatos állami feladatok végrehajtására hozta létre. Egyrészt közvetítő szerepe van, amely két irányban folytatandó tevékenység: a kisebbségek és a kisebbségek szervezeteivel való kapcsolattartás, nevezetesen, hogy az ő érdekeiket, véleményeiket megismerje és közvetítse a kormány felé s viszont: közvetítenie kell a kormány politikáját is a kisebbségi szervezeteknek. Tevékenységi körének ez tehát az egyik része. A másik pedig a koordinálás. A kisebbségekkel kapcsolatos állami feladatok koordinálása a kormány köreibben, a kormány, illetve állami szervezetek kö-

reiben. Ezen tevékenységek ellátására különböző formák jöttek létre, így például a Kisebbségi Szakértői Tanács, amelyet hivatalunk működtet. A hivatal működteti azt a kormányalapítványt is, amelynek hivatalos elnevezése „Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért” Alapítvány, s amelynek alaptőkéje az első évben 20 millió forint volt, tavaly 50 millió, ebben az évben pedig már 90 milliót tesz ki. Az alapítvány élén kuratórium áll, a különböző programokra igényelt összegeket pályázatok benyújtása után bírálják el. A támogatásokat tehát ők adják. A hivatalban az érdemi munkát ellátó munkatársak nagy része valamely népcsoporthoz tartozik. Ismerik az egyes népcsoportok kultúráját, nyelvét, látják őket belülről is, ám követelményként fogalmazódott meg velük szemben az államigazgatásban való jártasság, az annak való megfelelés is. Nagyon nehéz volt munkatársakat, megfelelő munkatársakat toborozni, akik ezen ügy és a kormány iránt is elkötelezettek, akik hajlandók és képesek az államigazgatásban dolgozni, és akiket el lehet fogadtatni a kisebbségi szervezetekkel is. Ez a követelményrendszer borzasztóan megritkítja az ide jelentkezők sorát.

Az elmúlt hónapokban két szolgáltató jellegű intézmény beindítása is bővítette hivatalunk tevékenységi körét: a jogi osztály, a jogsegélyszolgálat, valamint az információs, dokumentációs elemző osztály. A hivatal rendszerének megteremtése, kialakítása mellett az elmúlt másfél esztendőben tevékenységünk legfőbb meghatározói természetesen a kisebbségi törvény előkészítése, az ezzel kapcsolatos egyeztetések, tárgyalások voltak. Ez a folyamat még ma is tart, mint ismeretes, nem zárult le. A törvénytervezet egyeztetése a hivatal és a Kisebbségi Kerekasztal között változatlanul folyik. Mivel azonban a hivatal állománya nem elég nagy létszámú ahhoz, hogy jelen legyünk minden fontos rendezvényen, eseményen és főleg minden olyan településen, ahol valamely kisebbségi csoporthoz tartozók jelentős számban élnek, kapcsolatrendszerünk nem mondható teljesnek. Éppen ezért fontos számunkra, hogy a megfelelő kapcsolatok kiépítésénél elsősorban a helyi kisebbségi szervezetek, helyi államigazgatási, önkormányzati szervek is keressék velünk a kapcsolatot. Nagy jelentőségű dolgokban természetesen mi magunk kezdeményezünk, így például több ízben rendeztünk olyan fórumot, ahol a megyei önkormányzatok, illetve a köztársasági megbízottak kisebbségi referenciái vettek részt, hogy hivatalunk munkatársaitól megismerjék a kormány kisebbségpolitikai elképzeléseit, illetve hogy tőlük közvetlenül hivatalunk is információt szerezzen.

A Kisebbségi Hivatal tevékenysége az elmúlt időszakban számos olyan, a kormány felé elindított előterjesztésben, kezdeményezésben nyilvánult meg, amely kifelé nem volt túl látványos, hiszen ezek az

elemzések, előterjesztések, mint mondtam, tulajdonképpen a kormány számára készültek. Bizonyos rendezvények előkészítése azonban, mint például az elmúlt év végén tartott konferencián a Kisebbségkép a közvéleményben, kisebbségkép a tömegkommunikációban című rendezvényünk, amit az Újságíró Szövetség (MUOSZ) Nemzetiségi Szakosztályával együtt szerveztünk meg, és amin számos szakértő vett részt, és ahová a kisebbségi szervezetek képviselőit is meghívtuk, már nyitottabb, nyilvánosabb volt. Hasonló fórumokat és rendezvényeket a jövőben is tartunk, természetesen.

Mindent összevetve, úgy érzem, a kisebbségi szervezetekkel végül is kialakult már egyfajta kapcsolatrendszer, amely hol jobb, hol rosszabb visszhangot keltett – politikai széljárástól sem függetlenül. A Kisebbségi Kerekasztallal való tárgyalásaink során a törvényelőkészítő munkálatok alatt időnként úgynevezett kisebbségi fórumokat tartottunk a kisebbségi szervezetek vezetőivel, és adandó alkalmakkor személyes találkozók vagy levélbeni véleménycserék is folytak. A jövőben szeretnénk egy kisebbségi tájékoztató füzetet elindítani, amit információs osztályunk adna ki sorozatban, és amelyben a legjelentősebb, a kisebbségek érdeklődésére is számottartó események, akár nemzetközi események visszhangjáról is be tudnánk számolni.

– A rendszerváltás előtt sohasem tudtuk, hol intézik a honi nemzeti ügyeit. A Kisebbségi Hivatal létesítését – bár magam egy egész minisztériumot képzelek a helyére – nagy előrelépésnek tartom. Jó, hogy van. A kormányzatot mégis – a mi szervezeteink részéről is – gyakran éri az a kritika, hogy voltaképpen háttérbe szorította, tennivalói között jól hátrasorolta a kisebbségi ügyek rendezését. Önnek, mint a Kisebbségi Hivatal elnökének, mi erről a véleménye, másrészt, mint aki ugyancsak egy kisebbséghez tartozónak, nevezetesen a német kisebbséghez tartozónak vallja magát, mint gondol ma a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek közérzetéről?

– A kérdés első része arra vonatkozik, hogy az államigazgatás struktúrájában hol helyezkedik el a kérdés állami kezelése. Tulajdonképpen ezt a kérdést tükrözi vissza az, hogy a kormány – az előzőhöz képest – elismerte a hazai kisebbségekkel kapcsolatos ügyek belpolitikai fontosságát egy önálló országos hatáskörrel létesített államigazgatási szerv kiépítésével – tartalmilag is elválasztva a határon túli magyarság ügyeitől. Ez szerintem is egyértelműen előrelépés. Azt is előrelépésnek lehet venni, hogy immáron nem egy osztály vagy főosztály szintjén intézik ezeket az ügyeket egy adott tárcánál. Ezzel természetesen nem megsérteni akarom azt a bizonyos tárcát, de látnunk kell, hogy nem lehet ezeket az ügyeket csak művelődési vagy csak oktatási szakmai

feladatként kezelni. Ezek a kérdések sokkal szerteágazóbbak, hiszen a Népjóléti Minisztériumtól kezdve a Külügyminisztériumig vagy a Belügyminisztériumtól (amely tárcát például az önkormányzatok révén érintenek ezek a kérdések) egészen a Munkaügyi Minisztériumig érdekelték e feladatok kezelésében. A koordinációt tehát egy adott tárcán belül, úgy vélem, nehezebben lehetne elvégezni. Másrészt, ennek a kérdésnek nemcsak szakmai, hanem alapvetően politikai jelentősége is van. A magam részéről tehát egyértelműen pozitívnak tartom, hogy ezt a kormány felismerte, de egyben pozitívnak tartom azt is, hogy elismerte: a hazánkban élő nemzeti és etnikai kisebbségek helyzetét tekintve az elmúlt rendszernek (amelyet persze nem lehet homogénnek tekinteni, ezt szakaszolni kell, de amelyről mégiscsak meg lehet állapítani, hogy elveiben bár kisebbségbarát volt, gyakorlatában alig-alig tudta meghaladni a látszatintézkedések sorozatát) nem volt igazán hatékony kisebbségpolitikája. Nem volt hatékony azáltal sem, hogy maguk a kisebbségek sem érezték a lehetőségét annak, hogy ők vajon hogyan tudnának kisebbségi mivoltukban saját ügyeikért tenni. Enélkül pedig képtelenség bármilyen jó szándékú kisebbségpolitikát is folytatni. A szándék mindig csak írott malaszt marad, és az érintettek az ilyen kormányzati politikát maguktól idegennek érzik. Ez a helyzet mára egyértelműen megváltozott. Szükséghelyzet is ez. Egy olyan országban, ahol a pluralizmus és a jogállamiság intézményrendszere van kialakulóban, sokkal többet kell az érintett állampolgárookra bízni. Azt elsősorban, hogy ők maguk formálják ki véleményüket, alakítsák meg szervezeteiket érdekeik érvényesítésére.

A kisebbségek esetében ez az átalakulási folyamat jóval később és persze jóval nagyobb hátránnyal indult el, mint általában a magyar politikai életben más, hasonló típusú önszerveződés. Amikor a pártosodási folyamat elindult, máris látnivaló volt, hogy a magyar értelmiségnek egy jó része, de a magyar ifjúságnak is egy jó része azonnal mozgósítható volt. E pártosodás csirái néhány hónap alatt előbújtak, s közülük a legéletrevalóbbak ma ott vannak a parlamentben.

A kisebbségeknél ez a folyamat, mint mondtam, jóval később indult el, és nem ugyanolyan törvényszerűségeik alapján. Azt hiszem, ezt az állapotot még ma is szenvedik. Hogy a helyzet így alakult, ennek nem ők az okai. Ők elszenvedői a helyzetnek. Elsősorban azért, mert hiányzott és hiányzik soraikból ma is a saját értelmiségük, akik elkötelezettek is, s egyben képzetek is, nemcsak tenni vágyók, hanem tenni tudók is. Olyanok, akik végigjártak egyfajta politikai iskolát, a demokrácia valamifajta iskoláját. Félreértés ne essék. Ezzel én senkit nem akarok megsérteni, inkább azt akarom mondani, hogy egy ilyen

réteg híján nagyon nehéz az általános beleérző képességen kívül konkrétan kimutatni a legfontosabb problémákat és azokat képviselni. Ez az egyik dolog. A másik, hogy a kisebbség vajon meg tud-e szólaltatni olyan korosztályokat is, amelyek nélkül nem lehet teljes a struktúrája egyetlen népcsoportnak sem. Ez a nemzeti (nemzetiségi) kisebbségekre is igaz. Ez a fajta önszerveződés mára eléggé beszűkült. Egyfajta hagyományápolásra, a vidám, zenés, táncos önkép bemutatására szorító tevékenység kevés. Nem saját maguk határozták meg így magukat, természetesen, hanem őket kívánták így látni kívülről, és az ember előbb-utóbb idomul is ahhoz a képhez, amit kívülről ráerőltetnek. Egyfajta szerepbetöltési kényszer alakít ki. Mára tehát ennek kellett egyszeriben megváltoznia. Erre törekszenek nagyrészt a kisebbségek szervezetei is.

Magukról a kisebbségekről nem tudok beszélni, hiszen a kérdést direktben nagyon nehéz megfogni. Számos szervezetnek nincsenek helyi szervei, nincs olyan tagsága, amely kimutathatóan elevenen együtt él. Ezek állandóan alakuló folyamatok, illetve, a cigányságtól eltekintve, nem is igazán alakuló folyamatok. Nem mindenütt a valóságos pluralizmus jó értelemben vett velejárói, tehát nincsenek „ellenszervezetek”, nincsenek többféle programok, ideológiák, vagy különböző értékrendek alapján szerveződő szervezetek az egyes népcsoportoknál, amely alól – és ezt újra hangsúlyozom – a cigányság kivétel.

Azoknak a szervezeteknek, amelyek még az állampárt idejében jöttek létre, vagy hozták őket létre felülről, persze jórészt sikerült megújulniuk. De nem mindig sikerült kiterjeszteniük a tevékenységüket mindegyik településre, oda, ahol az adott népesség él. Nem teljes tehát a képviseletük. De hiányzott régen, és hiányzik ma is a képviseletnek a legmagasabb szintje, a parlamentben való direkt képviselet, de még annak lehetősége is, nemcsak azért lenne fontos, hogy ott szavukat hallassák, s ott ők is jelen legyenek a struktúrában, hanem azért is, mert a direkt parlamenti képviselet önkéntelenül magával hozná azt is, hogy a képviselőt odaválasztó kisebbségi polgárok vele kapcsolatban maradnának. Ez a lehetőség állandó próba lehetne, egy állandó teszt, ami által lemérhető lenne egyfajta politikai hőfok is.

A kérdés második felére azért nehéz válaszolnom, mert – úgy vélem – maguk a népcsoportok is nagyon nehezen tudnának magukról egy „hogyan is érezzük magunkat” választ adni. Jelenségekből, egyedi esetekből persze kiindulhatnánk, de átfogó képünk nincs, és ezt tartom a legszomorúbbnak. Átfogó képünk egyébként azért is nagyon nehezen lehetne, mert az országban élő népcsoportokat nagyon nehéz elkülöníteni csak a népcsoport ismervek alapján. Hiszen más ismervek alapján

ők a lokális kötődésük révén igen erősen integrálódtak abba a környezetbe, ahol élnek. A szociális rétegződésük révén is. Mert ha én megkérdezem, hogy érzi magát egy hetvenéves szlovén bácsi, akkor lehet, hogy tőle egy rossz jövedelmű tsz-nyugdíjas helyzetét és véleményét hallom, amely megegyezik esetleg egy hasonló sorsban élő magyar tsz-nyugdíjasával egy kicsi, elhagyatott településen, egy távol eső faluban vagy tanyán. Vagy ha meghallgatjuk egy húszéves horvát fiatalnak a véleményét, akkor lehet, hogy az ő életérzése nem mások, mint azé a húszévesé, aki bejutott egy egyetemre, és aki a pályájára készül, de még nem tudja, hogy három vagy öt év múlva hol tud majd elhelyezkedni. Vagy ha megnézek egy olyan cigány embert, aki konszolidáltan él a családjával egy elfogadható családi házban, akkor az a képzetem támad, hogy hát nagyon jól megvan ez a népcsoport. De ha megnézem a kültelki vískóban élőt, akinek hol jut segély, hol nem, és esetleg éppen most nem kap munkát, mert már a fekete vonatról is lemaradt, akkor az ő helyzete azon munkanélküli-réteg rossz helyzetével lesz számomra azonos, melynek létszáma naponta növekszik, és melynek esélyei a felkapaszkodásra nem hogy nőnének, hanem egyre csökkennek. A kérdésre tehát összetett a válasz. Megválaszolására véleményem szerint egy teljes körű, hazai kisebbségeket kutató intézményre lenne szükség, amelyet jó lenne a magyar tudományos életben integráltan látni, és amely szavatolná azt a fajta többszempontúságot, amit én igényelnék.

A kisebbségek közérzete véleményem szerint nem egy csapásra romlik, illetve nem egy csapásra javul meg. Különbösen sem tekinthetők mézesmadzagon rángatható kedvesillapító, vagy kedvderítő, vagy kedvlelohasztó játék alanyainak, mert ők egyrészt mindenütt a világon, de Európában különösen, valamiképp többes kötődésű emberek. Óvatosabbak, tapasztaltabbak, ugyanakkor érzékenyebbek is. Ez a dolog természetes velejárója.

Nem mindig szoktak akkor hurrázni, amikor egyébként elvárják tőlük, és nem mindig szoktak egyből feladni mindent, minden reményt, amikor egyébként azt hinné az ember. De mindenképpen jó lenne, ha az a fajta beletörődés, az a fajta önmaguk ügyei iránti közömbösség fokozottabban oldódna fel, mint mondjuk két-három, vagy akár öt-tíz évvel ezelőtt, aminek jeleit látom. És látom azt is, hogy ezt helyenként radikálisan, helyenként szélsőségesen teszik, vagy időnként hangosan és harsányan. Ezt önmagában nem tartom tragikusnak. Azt tartanám tragikusnak, ha az önszerveződés be sem indult volna. De hála istennek beindult.

- Szavaiból ugyanakkor azt érzékelem, mintha ön szerint nem lenne

külön kisebbségi közérzet. Ami van, az csupán állampolgári. Jól gondolom?

– Nem egészen. Van kisebbségi közérzet. De nagyon nehezen lehet megfogni. Azt tapasztalom, hogy a szervezetek számára is nehéz ezt megfogni. Amit én igazán érzékelni tudok, az tulajdonképpen a sajtón keresztüli nyilatkozatok. Vélemények, amelyek tárgyalásaink, beszélgetéseink során jutnak napvilágra, illetve olyan megnyilvánulások útján, amelyek személyes beszélgetések során jutnak érvényre. Ezekre a megnyilvánulásokra mondom én azt, hogy át- meg átszövődnek az állampolgár napi életérzésével. Hazai németek körében járva, a kisebbségi törvénnyel kapcsolatos várakozást tesztelve, azt kellett megállapítanom, hogy a törvény sokkal kevésbé érdekli őket, mint a második kárpótlási törvény. Mert az ő falujukban most éppen azon tanakodnak, hogy marad-e még termőföld arra az időre, amikor ők nyújthatják be igényeiket, mert ők például 1949 előtt lettek megfosztva vagyonuktól. Azt tapasztalom, csak utána fognak abban gondolkodni, hogy vajon milyenek legyenek a speciális nemzetiségi igényeik, lesz-e a településen jó német tanár, lesz-e jobb német iskola, ahol az unokáik tanulhatnak majd.

– *A kisebbségi közérzet emlegetésekor én bizonyos rasszista megnyilvánulásokra utaltam. Azokra a megnyilvánulásokra, amelyek a többség, vagy a többség egyes csoportja részéről érkeznek. Ha van ilyen megnyilvánulás, akkor a kisebbség kezdi rosszul érezni magát. Ha ilyen nincs, akkor természetesen nem beszélhetünk rossz kisebbségi közérzetről, hanem általában rossz állampolgári közérzetről. A mi tapasztalataink szerint, különösképpen a cigányság vonatkozásában bizony vannak ilyen rasszista megnyilvánulások. Városokban, településeken, bizonyos politikai csoportok körében, nem ritkán sajtókörökben, amelyek a cigányság közérzetét meglehetősen terhelik.*

– Nem értek egyet a kérdésben megfogalmazódó azon állítással, mely „a többség vagy a többség egyes csoportjai” rasszista megnyilvánulásaira utal. A cigányellenesség, de általában a kisebbségellenesség egyes szélsőséges, de marginális csoportok megnyilvánulásaiban van jelen. Ettől függetlenül természetesen a leghatározottabban fel kell lépni ellene. Ennél a témánál tartva én azt hiszem, a cigányság ilyen szempontból kiszolgáltatottabb, mint a többi népcsoport. A történelmi teherterhelés, a történelmi leszakadásnak a behozatala sokkal nehezebb a cigányság számára, mint mások számára. Nehezebben megy az integrálódás is, vagy akár az átképzések, hogy egyik rétegből egy szocializációs folyamat révén egy másikba térhessen át. Ezen kívül abban a szituációban, amelyben a magyar társadalom van, ahol egyfajta forra-

dalmi mámor terjedt szét, de ami ugyanakkor közönybe, valamiféle csömörbe is átsapott, a polgárokat nem különösebben derítette jókedvre. Különösen, hogy az életfeltételek nehezebbek lettek, s mindezek kockázatát ki-ki a saját bőrén kell, hogy viselje. Ez új lecke, amit mindenkinek meg kell tanulni. Annak kellemetlen ez, aki vesztes egy adott versenyben. Ha a cigányságról, mint egységes rétegről beszélünk, akkor azt kell mondani, hogy ebben a versenyfutásban az esélyegyenlőtlensége miatt nagyon markánsná vált a helyzete. Nyilvánvaló, hogy külön védettségre lenne szüksége ott, ahol él, ezért kell megszerveződnie a különböző településeken a különböző ismérvek szerint. Vannak olyan jelenségek, amelyekre ön utalt, és vannak olyan események, amelyek kapcsán az embernek fel kell emelnie a szavát. A hivatal számos alkalommal megtette azt, és többször élt az úgynevezett szignalizációval. Ez a hivatalos kifejezése annak, amikor bizonyos törvénysértés gyanúja merül fel, amit jeleztünk az illetékeseknek.

Persze, nagyon nehéz tetten érni ezeket a dolgokat az állampolgár és állampolgár közti viszonyokban. Hogy ki, hogy néz a villamoson, vagy a kenyérboltban a másikra. Hogy bizonyos rasszista megnyilvánulások a cigányság sérelmére jelen vannak, tagadhatatlan. Ezek ellen az állam a maga jogi eszközeivel tud fellépni, ám jobb, ha maga a társadalom lép fel és sokkal erőteljesebben. Ennek viszont, azt hiszem, hosszú távon a megelőző szakasza lenne nagyon fontos. Az, hogy a gyerekek már az iskolában ismerjék meg egymást, egymás mellett ülve, úgy, hogy egymás értékeit megkedveljék.

Most csak azt mondhatom, hogy minden olyan esetben, amikor nekünk megfelelő időben, információk alapján tudomásunkra jut olyan fajta atrocitás, ami miatt fel kell lépünk, felléptünk eddig is, és fel fogunk lépni ezután is. Ez a kötelességünk. Nem lenne ugyanis szerencsés, ha erről az országról az terjedne el, hogy itt az emberek a másáruk miatt hátrányokat szenvednek, hogy megkülönböztetik emiatt őket. Ez az, amire én azt mondom, hogy ez jó értelemben vett hazafias magatartás. Talán van, aki mosolyog, mert ez patetikusan hangzik, de hát az is hazafiság, ha valaki a maga helyén, a maga szakterületén megteszi mindazt, ami a kötelessége. Ha ezt valaki tisztességesen ellátja, ezzel is hozzájárul ennek az országnak – idegen szóval – az image-át jól építeni. Nem lenne ugyanis jó, ha Magyarországról nem a lényeg terjedne el: az ugyanis, hogy ez egy kiegyensúlyozottan fejlődni képes ország, amely magáénak vallja az európai értékeket, és a másággal szemben nyitott. Hajlandó befogadni, ugyanakkor nem asszimilálja a máságot hordozó népcsoportokat.

- Ennél a beszélgetésünknel - előzetes tervem szerint - szerettem

volna elkerülni, hogy olyan szervezeti kérdésekről szóljak, amelyeket részben magam is képviselek. Mégis fel kell tennem, illetve fel kell vetnem a kérdést, mert végül úgy ítélem meg, a téma egyikünk számára sem lehet közömbös. A Magyarországi Roma Parlament, mint a legtöbb autonóm szervezetet tömörítő roma csúcsszervezet vagy ha úgy tetszik „ernyőszervezet”, kezdetől fogva keresi a kapcsolatot az ön által vezetett hivattal. Keresi, mert szeretne vele olyan típusú együttműködési módozatokat kialakítani, amelyek elősegíthetnék a hivatal munkáját, és amelyek által nyitottabb útja teremthetőne annak az önszerveződő és integrációs munkának, amelyet ez a szervezet vállalt fel – nem minden tehertétel nélkül való – feladatául. Úgy vélem, ez a törekvésünk, amely jó kapcsolat kialakítására szólíthatna volna a hivatalt és minket, nem egy roma parlamenti vezető – beleértve személyemet is – kifejezett szándéka ellenére nem sikerült. Partneri kapcsolatról beszéltek, olyan partneri kapcsolatról, amely nélkül, hítem szerint, nem képzelhető el konstruktív, egészséges kisebbségpolitikai munka a kormány és a roma társadalom kapcsolatában. Viszonyunkat ez idő szerint feszültnek, nem egyszer kellemetlenné lehet tekinteni. Ön szerint miért?

– A véleményemet arra alapozom, hogy figyelembe veszem a tényeket. Azokat megpróbálom a törvényszerűségek alapján elemezni azért, hogy azokból következtetéseket vonjak le. A beszélgetésünk elején már vázolt és sajnálatosan megkésett, de mégis örvendetesen beinduló önszerveződésre kell visszatérni, amely önszerveződő folyamat a cigányság esetében figyelhető meg a legmarkánsabban. Az tudniillik, hogy egyik napról a másikra, szinte a föld alól bújtak ki szervezetek. Újak alakultak, osztódtak, újra alakultak. Burjánzott ez a szervezeti élet, amely burjánzás nem szűnt meg a mai napig sem.

En még emlékszem, hogy hivatalunk megalakulása előtt, de még másfél évvel ezelőtt is, tulajdonképpen két kézen meg lehetett számolni a cigány szervezeteket, de 1990 karácsonyára is legfeljebb húszan lehettek. Még címjegyzéket sem kellett készítenünk, hogy a postás mikor, hová vigyen egy meghívót, vagy levelet, mert a címük teljesen evidens volt. Az sem okozott gondot, hogy egy-egy rendezvényre kit hívjunk meg, kit nem. Nem egy esetleges diszkrimináció miatt, hanem az akkori „helybőség” miatt. Gondot az okozott ugyanis, hogy van-e hús vagy huszonöt szék. Később ez megváltozott. Ha tartottunk egy fórumot, gondolkodnunk kellett, vajon a harminc, vagy harmincnégy cigány szervezet közül ki jöjjön? Ekkor indultak el – éppen az önök köreiben – azok a törekvések, amelyek arra irányultak, hogy egy nagy roma csúcsszervezet jöjjön létre, amit mi egyértelműen üdvözöltünk, azért is, mert a kormányprogram is hangsúlyozza, hogy szervezeti sok-

színűség mellett az egységes érdekképviselő (amely nem nézeteiben, nem tartalmában, hanem formájában egységes) létrejötte nekünk nagyon előnyös lenne. Úgy hiszem, ez tulajdonképpen a Roma Parlamenttel el is kezdődött.

A Roma Parlament azonban nem tudta tömöríteni az összes cigány szervezetet. S itt jött a másik elem, a törvényszerűség. Hogy ez nem sikerült a Roma Parlamentnek, törvényszerű volt. Törvényszerű, valószínűleg.

Tavaly februárban, tehát tizenhárom, tizennégy hónappal ezelőtt, az első osztáskor harminckét cigány szervezet részesült állami költségvetési támogatásban. Ekkor, ennek hatására duplázódott meg rövid három hónap leforgása alatt a cigány szervezetek száma. Ma, amikor az új költségvetési támogatás felosztása előtt állunk – napról napra érkeznek új információk, jelentések szervezetek bejegyzéséről – közel száz, általunk ismert és bejegyzéssel rendelkező szervezet nyújtott be igényt, de biztos, hogy ez a folyamat még nem állt meg. Önmagában persze afölött nem lehet ítéletet mondani, hogy hány szervezete van egy adott népcsoportnak. Nem ítéelhetjük meg, hogy az sok-e vagy kevés. Azt kell csak megnézni, hogy az egyes népcsoportok szervezetei mire vállalkoztak, és hogy azt a vállalatot hogyan teljesítették. De erről végül is ítéletet nem egy hivatalnak kell mondania, hanem azoknak, akiket képviselni akarnak, illetve akiket képviselni vélnek. De meg kell mondanom, egy teljesen új szervezetenél, amelyiknek nincs múltja, tapasztalata, amely alapszabály-szerkesztéssel kínlódik és még egyebekkel is, minden borzasztóan nehéz.

A Roma Parlamentnél, mint csúcsszervezetenél, egy évvel ezelőtt arról volt szó, hogy a roma szervezetek jó része – akkor többsége –, ha jól emlékszem, felhatalmazta ezt a csúcsszervezetet az egységes képviseletre, de úgy, hogy a csúcsszervezetet alkotó szervezetek autonómiája nem sérülhet. A Roma Parlament nemrégiben lezajlott második kongresszusának első felvonásán, az Önök meghívására részt vehettem, és ott elmondhattam egy köszöntő beszédben: milyen fontosnak tartom azt, hogy miközben az alkotó szervezetek és az azokat képviselő egyéniségek, személyiségek a maguk sokszínű véleményével hozzájárulnak a szervezet tevékenységéhez, dinamizálásához, érdekeiket ne egymás ellen, és főleg ne saját érdekeikként jelenítsék meg, hiszen ha így akarják azt érvényre juttatni, akkor nem fognak tudni megegyezni egymással – fellépésük nem lesz hatékony, s elmarad attól a kívánt szinttől, amivel őket, úgymond, a választóik megbízták. Ez a nagyon sokat vitatott egység vagy sokszínűség dilemmája, amire lehetett is számítani, több csúcsszervezet kialakulását eredményezte a romák esetében. A

Cigány Érdekszövetséget és a Roma Fórumot. Amikor a Roma Parlament alakult, akkor úgy tűnt, a közös érdekképviselőt egy csúcsszervezeten belül megoldható. Követendő lesz azok számára, akik érdekképviselőt foglalkoznak, és ezt tartják a legfontosabbnak. A hivatal álláspontja ezzel kapcsolatban az, hogy mi egyformán partnerként kívánjuk kezelni a kisebbségek szervezeteit, függetlenül attól, hogy mely népcsoport szervezete, illetve attól is, hogy egy adott népcsoporton belül mely szerveződés. Itt kell kimondani, hogy mi nem tartjuk tragikusnak, hogyha programok, értékrendek, de akár pártprogramokhoz közel álló vagy ideológiák alapján is sokszinű a szerveződés. A szomszédos Ausztriában a világ legtermészetesebb dolga, hogy ha egy adott népcsoportnak egy szervezete alakul, akkor nagyon rövid időn belül megalakul egy másik is, hiszen az egyik valószínűleg valamelyik nagy pártcsoporthoz áll közel, a másik meg azt próbálja kiegyensúlyozni. Azért, hogy az adott népcsoport nehogy véletlenül is annak hírébe keveredjen, hogy vagy a kormányzó pártok, vagy az ellenzékiek uszályába került, hiszen egy kormányváltás esetén az egyértelműen negatívan hatna az adott – nemcsak szervezetre, hanem magára a – népcsoportra is. Ezt a fajta kiegyenlítést jó érzékkel maguk a kisebbségek végzik el. De nemcsak ilyen megfontolásból tesznek így, ahogy itt most említettem, hanem valójában ez feddi az adott népcsoporthoz tartozók politikai meggyőződésének értékrendjét is. Vagyis bármely más pártprogram mentén is el tudják képzelni az érdekeik érvényesítését. És ezt önmagában természetesnek kell tartanunk. A mi kapcsolatunk a Roma Parlamenttel, mint a romák egyik csúcsszervezetével, azt hiszem, hullámzó. Intenzitása is hullámzó, és a nagyon konstruktív együttműködésre való hajlam sem minden esetben tükröződik a gyakorlatban. Nem beszélhetünk tehát sem hatékonyságról, sem pedig értékelhető eredményekről. Kapcsolatunk ezért nagyon hullámzó, ezért nem egyenletes. És azt hiszem, kölcsönösen is terhelik aggályok, személyekkel szembeni feltételezések, olyanfajta megfontolások, amelyek ezt a kapcsolatrendszert nehezítik.

Az elmúlt ősszel, amikor hivatalunk már egy éve működött, próbáltuk az országos hatáskörű kisebbségi szervezeteket végiglátogatni. Így jutottunk el a Roma Parlamenthez is, bár a megbeszéléseken személy szerint akkor nem lehettem jelen. A Roma Parlamenttel való találkozóknál mi felajánlottuk egyfajta rendszeres, alapkérdéseket folyamatosan átbeszélő találkozók lehetőségét, szükségességét. Ezt az ajánlatunkat változatlanul fenntartjuk ma is. Mielőbbi realizálását magam is nagyon fontosnak tartanám. Mert nagyon szívesen cserélnénk ki véleményeket, szívesen ütköztetnénk álláspontokat, ha megfelelő fogadókész-

ségre találunk. Cserébe kompromisszumkésztséget tudunk felajánlani, de ugyanezt várjuk el a tárgyalópartnereinktől is.

Azt hiszem, szerencsés lenne egymás véleményét megismerni, de nem a sajtóból, hanem személyes találkozókon, előtte. Számos aggályt el lehetne oszlatni, és, azt hiszem, le lehetne küzdeni bizonyos emberekben a már-már meggyökeresedett és nagyon káros ellenérzéseket is. Kölcsönösen lenne ez egyrészt indokolt, másrészt szükséges. Ezek megtárgyalását lehetne viszonylag jobb hangnemben és súrlódásmentesen megújítani. Ami természetesen nem jelenti azt, hogy egymás véleményét elvtelenül át kellene vennünk, vagy hogy száz százalékgig befolyással legyünk egymásra. Különbön pedig hiszem: olyan személyiségek dolgoznak egyrészt a Roma Parlamentben, másrészt a hivatalban, akikről erősen feltételezhető, hogy az ő kompromisszumkésztségük felmutatása egyúttal nem a saját elveik feladását jelentené. Szóval, bőven lehetne ezen a területen mit tenni, és mi erre készek vagyunk.

- Két kérdésem lenne még, államtitkár úr. Az egyik kényes kérdés. Mi az ön véleménye az úgynevezett „feljelentgetős” szervezetekről, hadd fogalmazzak így: a számításból kegykereső, alázatos magatartású szervezetvezetőkéről, akik nem csekély energiát fektetnek abba, hogy más, náluk többet és jobban dolgozó szervezeteket, vezető személyiségeket folyamatosan lejárássanak? A másik: kívánatosnak tartaná-e a kormány, hogy belátható időn belül ne három-négy-öt, úgymond „csúc szervezet” vonuljon fel tárgyalópartnerként, hanem egy, a meglévőknek talán közös csúc szerve, ahol a különböző nézetek persze jelen lennének, de az alapvető érdekek együtt jönnének elő?

- Nehéz kérdés. Hogy kinek milyen a viszonya és a viszonyulása egy népcsoporton belül a másikhoz, azt maguknak a népcsoporton belül élő személyeknek kell eldönteniük. Nekem ugyan lehet – és van is – erről személyes véleményem, meggyőződése, de azt a hivatal elnökeként nem szívesen mondanám el. De az önszerveződés fokáról, minőségéről is olyan ítéletet mondani, amely egyszerűen hivatalos állásfoglalás is, azért borzasztóan nehéz, mert hogy jön ahhoz az állam, hogy jön ahhoz a kormányból vagy egy hivatalból valaki, hogy ő leosztályozza azt. Ez, azt hiszem, egyértelműen sértés lenne. Itt csak arról lehet szó, hogy vélhetően a kormányoknak is, de az adott népcsoportnak is és a szervezeteknek is az lenne az optimális, ha figyelembe vennék a demokrácia intézményrendszerét, annak a követelményeit, és figyelembe vennék az adott népcsoport érdekeit is. Ez utóbbit az adott népcsoporthoz tartozóknak kellene a legjobban látniuk. Tudom, ez borzasztóan keserves, hosszadalmas, fáradságos igénylő tevékenység mindönk számára. Ennél sokkal egyszerűbb lenne, ha az állam kijelöl-

ne egy cigány vezetőt, melléje néhány alvezetőt, és azt mondaná, ezekkel tárgyalunk és akkor tessék mögéjük felsorakozni. Csakhogy ezek egypártrendszeri megoldások. Ezt nem lehet, ez képtelenség, Ráadásul, azt is meg kell itt várni ebben az esetben, igen nagy türelemmel és tapintattal, hogy maguk az érintettek izzadják ki – ha van bennük az egységesüléshez kohéziós erő, véleményem szerint van minden népcsoportban –, hordják ki ők maguk. Ehhez türelemre van szükség az állam részéről is, de türelemre van szükség az adott népcsoporton belül is. Vélhetőleg szerencsés lenne egy folyamat végeredményeként, ha egy egységes csúcsszervezet lenne a tárgyalópartnere bizonyos közös fellépések érdekében állami szervezeteknek, a kormánynak, de akár az országgyűlésnek is. Ahhoz viszont előbb azt kell elérni, hogy abban az egy csúcsszervezetben megjelenhessen minden olyan réteg, minden olyan érdekcsoport, amelyben megfelelően tudja érvényesíteni – tehát nemcsak artikulálni, hanem érvényesíteni is – a saját érdekeit.

Ilyen műhelynek, ilyen saját parlamentnek kell majdan létrejönnie, amit nevében a Roma Parlament máris hordoz, de sajnálatos módon még nem tudott kiteljesedni működésének második évére. Ezt én egyébként – mint már mondtam – törvényszerűnek tartom, hiszen a Roma Parlament egy adott fokon már előrébb volt az önszerveződésben, és utána alakult meg számtalan olyan cigány szervezet, amely csak azután és egyénileg kezdte el azt az utat járni, amit a Roma Parlament alkotó szervezetei már végigjártak. De azt hiszem, végül is őriási türelmet kell tanúsítania ennek a tömörülésnek, mert szinte biztos, hogy még mások is felfedezik majd magukban azt az igényt, hogy ők is csatlakozzanak, de ők más készültséggel, más elképzelésekkel, vagy lehet, hogy egyszerűen tartalmilag is másképp képzelik majd el a Roma Parlamentet, és ilyen szempontból én nem tartom tragikusnak jelen pillanatban több csúcsszervezet létét. A kérdés csupán az, hogy tudnak-e ezek együttműködni, hogy tudják-e egymásnak nem megkeseríteni, hanem megkönnyíteni az életét, és hogy tudnak-e végül közös érdekek alapján fellépni. Ha ebben tudnak előrelépni, akkor azt hiszem, abban is előreléptek, hogy egységes csúcsszervezet legyen. Mert a tartalmi munka magával hozza majd a formai egységesülést is. Fordítva nem tudom elképzelni. Fordítva az egypárti megoldási recept lenne, hogy előbb tessék az egységes formát produkálni, aztán majd azon belül megtalálni az összekötő közös akaratot. Az ilyen megoldás nem jó. Nem vezet messzire.

